

Riihimäen kaupunki
Sosiaali- ja terveystoimiala

Vammaispalvelulain mukainen henkilökohtainen apu

Soveltamisohje
Voimassa 1.8.2017 lukien

Hyväksytty Riihimäen sosiaali- ja
terveyslautakunnassa 30.5.2017

Sisältö

1	Henkilökohtainen apu	2
1.1	Kuka saa henkilökohtaista apua	4
1.2	Vaikeavammaiselle henkilölle subjektiivinen oikeus	5
1.3	Henkilökohtaisen avun sisältö	5
2	Henkilökohtaisen avun suhde muihin palveluihin	7
2.1	Vaikeavammaisten palveluasuminen ja henkilökohtainen apu.....	7
2.2	Henkilökohtainen apu ja omaishoidontuki.....	7
2.3	Henkilökohtainen apu ja kunnallinen kotihoito	8
3	Henkilökohtaisen avun järjestämistavat.....	8
3.1	Avustettava työnantajana.....	9
3.2	Henkilökohtainen apu ostopalveluna	9
4	Päätöksenteko	10
4.1	Henkilökohtaisen avun päätös	10
4.2	Henkilökohtaisen avun kustannusten takaisinperintä	11
4.3	Korvausten määrä henkilökohtaisen avustajan palkkauksessa.....	11
4.4	Kustannusten korvaaminen erityistilanteissa	11
4.5	Ilta-, lauantai- ja pyhätyökorvaukset	12
4.6	Yötyö	12
5	Korvauksiin liittyviä yleisiä ohjeita	13

1 Henkilökohtainen apu

Vammaispalvelulain 4 §:n mukaan palveluja ja tukitoimia järjestetään vammaiselle henkilölle vain silloin, kun sosiaalihuoltolain tai jonkin muun lain nojalla annettavat ensisijaiset sosiaalipalvelut tai tukitoimet eivät ole saajalleen riittäviä tai sopivia. Kehitysvammalakiin nähden vammaispalvelulaki on ensisijainen.

Vammaispalvelulain 8 §:n mukaan kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaista apua, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnosta.

Henkilökohtaisen avun tarkoituksena on lisätä vaikeavammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, itsenäisyyttä ja itsenäistä toimintakykyä sekä parantaa hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhteiskunnan toimintaan yhdessä muiden kanssa.

Vammaispalvelulain mukainen henkilökohtainen apu lähtee aina siitä tarpeesta, jonka vaikeavammaisen henkilö itse määrittelee. Pohdittaessa avun ja avustamisen eroja verrattuna hoitoon, hoivaan tai huolenpitoon asiaa voi havainnollistaa seuraavalla kaaviolla:

Toiminto:	Avun tarpeen ja toteutuksen määrittelee:
hoito, hoiva tai huolenpito	huoltaja tai hoitaja
henkilökohtainen apu avustaminen	vaikeavammaisen henkilö

Henkilökohtaiseen apuun kuuluvat kaikki ne toiminnot, jotka vaikeavammaisen henkilö tekisi itse, mutta ei niistä vammansa tai sairautensa vuoksi kokonaan tai osittain itse selviä. Tällöin vaikeavammaisen ihminen itse tunnistaa tarpeensa ja sen, missä toimissa haluaa itseään avustettavan.

Mikäli avun tarve painottuu selkeästi huolenpitoon, hoivaan, valvontaan tai työntekijälähtöiseen hoitoon, ei vammaispalvelulain mukaista henkilökohtaista apua pääsääntöisesti myönnetä. Tällöin kyseeseen tulee ensisijaisesti omaishoidon tuki, kehitysvammalain mukainen erityishuolto ja/tai muut sosiaali- ja terveyspalvelut.

Päätöstä henkilökohtaisesta avusta tehtäessä tulee kiinnittää huomiota seuraaviin tekijöihin:

- Vamman laatu ja vaikeavammaisuuden aiheuttama haitta päivittäisissä toimissa
- Toisen henkilön antaman välttämättömän avun määrä ja toistuvuus
- Missä asioissa avustajaa tarvitaan
- Voidaanko henkilökohtaisen avun tarvetta vähentää esim. tarkoituksenmukaisilla apuvälineillä tai muilla järjestelyillä

- Mahdollistaako avun saaminen vammaisen henkilön opiskelun, työssäkäynnin, harrastukset tai sosiaalisen kanssakäymisen
- Edistääkö avun saaminen itsenäistä suoritusta ja aktiivista osallistumisesta
- Asiakkaan oma näkemys henkilökohtaisen avun tarkoituksenmukaisista toteuttamistavoista

1.1 Kuka saa henkilökohtaista apua

Henkilökohtaista apua myönnettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden johdosta välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua päivittäisissä toimissa, työssä ja opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa tai sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä. Kyseessä on tällöin määrällisesti runsas avun tarve tai toisaalta vähäisempi, mutta silti jatkuvaluonteinen ja/tai toistuva avun tarve.

Tavanomaisista ikääntymiseen liittyvistä sairauksista tai vanhenemisestä johtuvista vähitellen lisääntyvistä toimintarajoitteista johtuva avun tarve ei oikeuta vammaispalvelulaissa tarkoitettuun henkilökohtaiseen apuun. Henkilökohtaisella avulla ei ole tarkoitus turvata vanhusväestölle toisen henkilön apua, jota tarvitaan toimintakyvyn tavanomaisesta alentumisesta ja iän mukanaan tuomasta raihnaisuudesta johtuen. Vanhuksille suunnatut palvelut ja tukitoimet järjestetään ensisijaisesti sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain perusteella.

Vaikeavammaisen henkilön tullessa vanhuusikään hän on ko. vamman tai sairauden vuoksi kuitenkin edelleen oikeutettu henkilökohtaiseen apuun, mikäli muut kriteerit täyttyvät.

Henkilökohtaisen avun hakijalla tulee olla kotikuntalainen mukainen kotikunta Riihimäellä.

Edellyttää kykyä tehdä päätöksiä

Henkilökohtaisen avun käyttö edellyttää vaikeavammaiselta henkilöltä kykyä tehdä päätöksiä, jotka liittyvät hänen elämäänsä. Hänen pitää osata tiedostaa riskit tekemistään päätöksistä ja hänellä pitää olla kykyä ottaa vastuuta myös mahdollisista seurauksista.

Henkilökohtaista apua toteutettaessa avustaja saa toimintaohjeensa vaikeavammaiselta henkilöltä. Vaikeavammaisen henkilön pitää tällöin kyetä johtamaan/ohjaamaan tilannetta ja toimintaa, jossa avustaja työskentelee (työn johtajana/ohjaajana toimiminen). Hänen täytyy kyetä muodostamaan oma tahtonsa asiasta ja ilmaisemaan se muille sekä tarvittaessa myös pystyä muuttamaan tavoitteitaan tarkoituksenmukaisella tavalla kulloinkin olemassa olevien olosuhteiden mukaisesti.

Esimerkiksi kehitysvammaisten tai vaikeasti aivovammaisten henkilöiden kohdalla keskeistä on henkilön oman tahdon selvittäminen ja että henkilö kykenee ilmaisemaan missä asioissa hän tarvitsee apua. On arvioitava vaikeavammaisen henkilön kykyä käyttää henkilökohtaista apua ja vammaisuutta suhteessa siihen, mitä hän haluaa tehdä (esim. kehitysvammaisen henkilö haluaa elokuviin, mutta ymmärtää että

tarvitsee apua matkustamisessa ja lipun ostossa tai oikean teatterisalin löytämisessä).

Lapset ja henkilökohtainen apu

Vammaispalvelulaki ei tunne ikärajoja palvelujen ja tukitoimien myöntämiskriteerinä. Vanhempien tai muun huoltajan alaikäiselle lapselleen antama tavanomainen valvonta, hoiva ja huolenpito eivät kuitenkaan ole lain tarkoittamaa avustamista, joten sitä ei lähtökohtaisesti toteuteta henkilökohtaisen avun turvin. Henkilökohtaisella avulla ei voi esim. kattaa tavanomaista päivähoiton tarvetta.

Henkilökohtaista apua voidaan myöntää lapselle esimerkiksi kodin ulkopuolisiin toimintoihin silloin, kun lapsi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti muutoinkin voisi toimia kodin ulkopuolella ilman huoltajaansa ja kun lapsen toimintaa ilman vanhempiaan kodin ulkopuolella voidaan pitää ikään nähden tavanomaisena.

Perusopetuslain mukaan vammaisella ja muulla erityistä tukea tarvitsevalla oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut opetustoimen toteuttamana. Päivähoidossa vastuu lapsen tarvitseman avun järjestämisestä on päivähoitolla.

Henkilökohtainen apu ja pitkäaikainen laitoshoido

Vammaispalvelulain mukaista henkilökohtaista apua ei myönnetä vaikeavammaisille henkilöille, joiden riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon tukitoimin. Näin ollen henkilökohtaista apua ei voi saada, jos vaikeavammaisen henkilö asuu laitoksessa tai on pitkäaikaisessa sairaalahoidossa. Oikeutta henkilökohtaiseen apuun ei ole myöskään silloin, jos välttämätön apu, hoito ja huolenpito ovat määrältään ja sisällöltään tai toteuttamistavoiltaan laitoshoidon verrattavia, vaikka apu toteutettaisiin vaikeavammaisen henkilön omassa kodissa. Vaikeavammaisen henkilön siirtyessä pitkäaikaiseen laitoshoidon on henkilökohtaisen avun päätös lopetettava. Henkilöä on kuitenkin kuultava ennen päätöksen lopettamista.

1.2 Vaikeavammaiselle henkilölle subjektiivinen oikeus

Henkilökohtainen apu on kunnan erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluva maksuton sosiaalipalvelu. Palveluun oikeutetulla vaikeavammaisella henkilöllä on subjektiivinen oikeus vamman tai pitkäaikaisairauden vuoksi välttämättömään henkilökohtaiseen apuun. Tällöin henkilökohtaista apua on järjestettävä kunnan määrärahoista riippumatta.

1.3 Henkilökohtaisen avun sisältö

Henkilökohtaista apua on järjestettävä päivittäisiä toimia, työtä ja opiskelua varten siinä laajuudessa kuin vaikeavammaisen henkilö sitä välttämättä tarvitsee. Päivittäisillä toimilla tarkoitetaan niitä toimintoja, joita ihmiset elämässään tekevät joko joka päivä tai harvemmin, mutta kuitenkin toistuvasti tietyin aikaväleihin, eikä apu ole järjestettävissä muulla tavoin, esimerkiksi apuvälineen tai asunnon muutostöiden avulla.

Päivittäisiä toimia ovat muun muassa liikkuminen, pukeutuminen, henkilökohtaisen hygienian hoito, vaate- ja ruokahuolto, kodin siisteydestä huolehtiminen, muut kotityöt sekä asiointi.

Henkilökohtainen apu voi sisältää myös lääkinnällisiä hoitotoimenpiteitä, jotka ovat toistuvia ja vamman tai pitkäaikaissairaudesta vuoksi välttämättömiä ja jotka avustettava vammaisen henkilö kykenisi tekemään ja tekisi itse, mikäli hänellä ei olisi vammasta tai sairaudesta johtuvia toimintarajoitteita. Tällaisia toimenpiteitä voivat olla esim. verensokerin mittaus, verenpaineen mittaus, insuliinikynän käyttö, toistokätetrointi tms. Henkilökohtaisen avustajan tehtäviin ei yleensä kuulu sairaanhoidon koulutusta vaativia toimenpiteitä. Näissä tapauksissa tarvitaan lisäksi kunnallista kotihoitoa osaksi henkilökohtaista apua.

Kun henkilökohtainen apu toteutetaan ostopalveluna, henkilökohtaisen avun työtehtävät ja tavanomaiset terveydenhoitoon liittyvät tehtävät saattavat edellyttää ammatillista erityispätevyyttä.

Henkilökohtaisella avulla voidaan tarvittaessa turvata myös vaikeavammaisen vanhemman tai läheisen oikeus hoitaa ja kasvattaa hänen huollossaan tai vastuullaan olevaa lasta.

Henkilökohtaisen avun piiriin kuuluvat työ ja opiskelu, harrastukset, yhteiskunnallinen osallistuminen sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitäminen. Työllä tässä tarkoitetaan työsuhteeseen perustuvaa toimintaa, josta vammaisen henkilö saa toimeentuloaan turvaavaa palkkaa tai muuta taloudellista vastiketta. Työksi voidaan katsoa myös sosiaalihuoltolain mukainen työtoiminta. Samoin työksi hyväksytään yritystoiminta, josta vammaisen henkilö hankkii toimeentulonsa kokonaan tai osittain. Henkilökohtainen apu työssä koskee ainoastaan niitä yksittäisiä asioita, joista selviytyminen vamman vuoksi on vaikeavammaiselle henkilölle itsenäisesti mahdotonta, ei työn tai sen osan suorittamista kokonaan.

Välttämättömään henkilökohtaiseen apuun oikeuttavana pidetään opiskelua, joka johtaa tiettyyn tutkintoon tai ammattiin, tai vahvistaa vaikeavammaisen henkilön ammattitaitoa sekä parantaa hänen mahdollisuuksiaan työllistyä.

Harrastuksia, yhteiskunnallista osallistumista tai sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämistä varten henkilökohtaista apua on järjestettävä vähintään 30 tuntia kuukaudessa, jollei tätä pienempi tuntimäärä riitä turvaamaan vaikeavammaisen henkilön välttämätöntä avuntarvetta. Henkilökohtainen apu sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämiseen antaa vaikeavammaiselle henkilölle mahdollisuuden esim. tavata ystäviä ja sukulaisia sekä muita ihmisiä kodin ulkopuolella.

Henkilökohtainen apu voi olla esim. kirjoitus- tai lukuapua kirjeen kirjoittamiseen ja lukemiseen tai avustamista yhteydenotossa puhelimitse tai sähköpostilla.

2 Henkilökohtaisen avun suhde muihin palveluihin

2.1 Vaikeavammaisten palveluasuminen ja henkilökohtainen apu

Vammaispalvelulain mukaisen vaikeavammaisten palveluasumisen tai muiden asumispalveluiden piirissä olevien vaikeavammaisten henkilöiden avun saanti päivittäisissä toimissa kotona turvataan edelleen etupäässä palvelutalon tai muun keskitetyn asumisyksikön henkilökunnan antamalla avulla. Henkilökohtaista apua tarvitaan tällöin lähinnä kodin ulkopuolella välttämättömiin toimintoihin.

Vammaispalvelulain mukaista palveluasumista voidaan toteuttaa henkilökohtaisen avun turvin myös yksittäisessä asunnossa, jos tämä palvelukokonaisuus on tarpeellinen ja tarkoituksenmukainen vaikeavammaisen henkilön kannalta ja mikäli hänen välttämätön avun tarpeensa tulee näin turvattua.

Jos vaikeavammaisen henkilö on oikeutettu saamaan vamman vuoksi korvausta palveluasumisen järjestämiseksi esimerkiksi liikenne- tai tapaturmavakuutuslain perusteella vakuutusyhtiöltä, tulee vammaispalvelun sosiaalityöntekijän päätöstä tehtäessä selvittää mahdollisuus periä myönnetty korvaus vakuutusyhtiöltä kunnalle asumisessa välttämättä tarvittavan henkilökohtaisen avun toteuttamiseksi.

2.2 Henkilökohtainen apu ja omaishoidontuki

Henkilökohtainen apu on tarkoitettu mahdollistamaan vaikeavammaisen henkilön itsenäistä elämää sekä kotona että kodin ulkopuolella. Tämä tavoite ei kaikissa tilanteissa täysin toteudu, jos omainen tai läheinen toimii henkilökohtaisena avustajana. Lisäksi avustajan työnantajana toimiminen aiheuttaa helposti jääviys- ja ristiriitatilanteita, jos kysymyksessä on perheen sisäinen työsuhte.

Henkilökohtaisen avun tarkoitus on, että vaikeavammaisen henkilön aktiivinen toimintakyky, oma tahto ja itsemääräämisoikeus toteutuvat mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti palkatun henkilökohtaisen avun turvin ilman omaisen tai läheisten jatkuvaa avustamisvastuuta. Vaikeavammaisen henkilön omainen (puoliso, lapsi, vanhempi, isovanhempi tai sisarus) sekä läheinen (avopuoliso, samassa taloudessa asuva henkilö tai elämäkumppani) eivät lähtökohtaisesti voi toimia henkilökohtaisena avustajana, ellei sitä erityisen painavasta syystä ole pidettävä vaikeavammaisen henkilön edun mukaisena (esimerkiksi äkillinen avuntarve tai vammaan/pitkäaikaissairauteen liittyvät erityiset syyt).

Vaikeavammaista henkilöä hoitava omainen tai läheinen voi sitä vastoin saada kunnan kanssa tehtyyn hoitosopimukseen perustuen omaishoidontukea, mikäli edellytykset sen myöntämiseen täyttyvät.

Omaishoidontuen piirissä olevalle vaikeavammaiselle henkilölle voidaan yksilöllisesti harkiten, omaishoitosopimuksesta huolimatta, myöntää myös vammaispalvelulain mukaista henkilökohtaista apua, mikäli hän pystyy itse ohjaamaan tilannetta ja toimintaa, jossa avustaja tällöin työskentelee. Henkilökohtaista apua myönnetään tällöin lähinnä kodin ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan.

Henkilökohtaisen avun myöntäminen edellyttää tässäkin tapauksessa vammaiselta henkilöltä kykyä tehdä avun toteuttamiseen liittyviä päätöksiä ja vastata niiden mahdollisista seurauksista, eikä henkilökohtainen apu saa olla pääosin hoivaa, hoitoa, huolenpitoa tai valvontaa.

2.3 Henkilökohtainen apu ja kunnallinen kotihoito

Vaikeavammaisella henkilöllä on sosiaalihuoltolain perusteella oikeus kunnalliseen kotihoitoon asumismuodosta, järjestetystä henkilökohtaisesta avusta tai muusta palvelutarpeestaan riippumatta mm. akuutin sairaanhoidon, lääkityksen tai ammatillisen terveysseurannan osalta.

Kunnallinen kotihoito voi olla siis osa henkilökohtaista apua. Se, missä määrin kunnallinen kotihoito toimii osana henkilökohtaista apua, tulee kotihoidon asiakkaan ja vammaistyön sosiaalityöntekijän yhteistyössä arvioida ja kirjata palvelusuunnitelmaan. Kotihoidon kanssa määritellään sen vastuulla olevat päivittäiset tarvittavat tehtävät, jotka ovat välttämättömiä henkilökohtaisen avun palvelukokonaisuudessa. Siltä osin kuin kotihoito on välttämätön osa henkilökohtaista apua, siitä ei peritä asiakasmaksua. Kotihoidon maksuttomuus kirjataan palvelusuunnitelmaan, joka lähetetään asiakkaan suostumuksella tiedoksi kotihoitoon.

Kotihoidon toteuttama yksilöllinen apu pitää ottaa huomioon arvioitaessa välttämättömän henkilökohtaisen avun kokonaistuntimäärää. Kotihoidon käynnit perustuvat aina tiettyihin toimenpiteisiin, ei kellonaikoihin tai tarkkoihin tuntimääriin.

Kunnallinen kotihoito toimii osana henkilökohtaista apua myös silloin, kun se täydentää tai hetkellisesti korvaa vakinaisia henkilökohtaisen avun muotoja esim. sijaisvarana äkillisissä, odottamattomissa tilanteissa, joissa henkilökohtaista apua ei ole muutoin saatavilla.

Mikäli asiakas on oikeutettu vammaispalvelulain mukaiseen palveluasumiseen ja hänellä on siitä päätös, kaikki kunnallinen kotihoito on maksutonta palveluasumiseen liittyvänä erityispalveluna.

3 Henkilökohtaisen avun järjestämistavat

Vammaispalvelun sosiaalityöntekijän tehtävänä on auttaa asiakasta löytämään tarkoituksenmukaisin henkilökohtaisen avun järjestämistapa. Kunnalla on kuitenkin oikeus päättää henkilökohtaisen avun järjestämistavoista asiakkaan vamman aiheuttamat rajoitteet, yksilölliset olosuhteet, elämäntilanne ja oma tahto huomioiden.

Vammaispalvelulain mukainen henkilökohtainen apu toteutetaan ensisijaisesti työsuhteessa toimivan henkilökohtaisen avustajan avulla, jolloin vaikeavammaisen henkilö palkkaa itselleen avustajan (= työnantajamalli). Mikäli vaikeavammaisen henkilö ei kykene toimimaan työnantajana tai työnantajamallin soveltaminen muusta syystä ei ole mahdollista, voidaan henkilökohtainen apu järjestää ostopalveluna.

3.1 Avustettava työnantajana

Kunta voi järjestää henkilökohtaisen avun korvaamalla vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat välttämättömät kustannukset (työnantajamalli). Muilta osin kunnan korvaamat työsuhteen ehdot määräytyvät työlainsäädännön vähimmäisehtojen mukaan tai Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liittoon (Heta-Liitto) kuuluvien työnantajien osalta liiton solmiman työehtosopimuksen mukaisesti.

Vaikeavammaisen henkilö valitsee ja palkkaa itse henkilökohtaisen avustajan, jonka palkkakustannukset kunta korvaa. Henkilökohtaisesta avustajasta aiheutuneiden kustannusten maksaminen edellyttää tällöin, että vaikeavammaisen henkilö pystyy itse toimimaan työnantajana ja hoitamaan tarpeelliset työnantajavelvoitteet, kuten laatimaan työvuorolistan, valvomaan sovittujen työaikojen noudattamista ja huolehtimaan siitä, että avustajan palkka maksetaan työlainsäädännön edellyttämällä tavalla. Tarvittaessa kunnan viranomaisten on ohjattava ja autettava avustajan palkkaamiseen liittyvissä asioissa.

Vaikeavammaisen henkilö tai poikkeustapauksissa (esim. lapset tai joskus kehitysvammaiset aikuiset) hänen huoltajansa tai muu laillinen edustajansa on henkilökohtaisen avustajan työnantaja. Kyseessä on yksityinen työsuhde avustettavan ja avustajan välillä. Henkilökohtainen avustaja ei ole työsuhteessa Riihimäen kaupunkiin.

Henkilön toimiessa työnantajana hän palkkaa avustajan vapailta työmarkkinoilta. Avoimesta työpaikasta voi ilmoittaa työ- ja elinkeinotoimiston sivuilla osoitteessa www.te-palvelut.fi.

Henkilökohtaisen avun laajuus ja mahdollisen ilt-, viikonloppu- tai yötyön korvaaminen perustuu aina vammaispalvelun sosiaalityöntekijän tekemään yksilölliseen päätökseen. Työnantajana toimiva avustettava ja työntekijänä toimiva avustaja eivät voi keskenään sopia päätöksestä poikkeavista tuntimääristä tai työajoista.

Heta-Liiton ja JHL:n työehtosopimus

Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto (Heta-Liitto) ja Julkisten ja hyvinvointialojen liitto (JHL) ovat solmineet henkilökohtaisten avustajien valtakunnallisen työehtosopimuksen. Koska sopimus ei ole yleissitova, sitä sovelletaan toistaiseksi vain Heta-Liittoon järjestäytyneiden työnantajien ja heidän avustajiensa osalta. Nykyinen valtakunnallinen työehtosopimus on voimassa 1.2.2017–31.1.2018.

3.2 Henkilökohtainen apu ostopalveluna

Tilanteessa, jossa asiakas ei pysty toimimaan henkilökohtaisen avustajan työnantajana, voidaan henkilökohtainen apu toteuttaa ostopalveluna. Tällöin palveluntuottajalle annetaan maksusitoumus, joka kattaa henkilökohtaisesta avusta aiheutuvat kustannukset. Maksusitoumus perustuu vammaispalvelun sosiaalityöntekijän tekemään päätökseen. Ostopalveluna hankittavan palvelun osapuolina ovat kaupunki ja kyseisiä ostopalveluita tarjoava yritys. Avustaja on näissä tapauksissa

työsuhteessa ostopalveluja toteuttavaan yritykseen. Vaikeavammainen henkilö toimii toimintakykynsä sallimissa rajoissa avustavan henkilön työn johtajana.

Mikäli vaikeavammainen riihimäkeläinen asiakas asuu toisen kunnan alueella, eikä hän kykene itse toimimaan työnantajana, henkilökohtaisen avun toteuttamisessa käytetään ensisijaisesti kyseisen asuinkunnan kilpailuttamia ja/tai hyväksymiä palveluntuottajia.

4 Päätöksenteko

Vammaisen henkilön tarvitseman palvelun määrän, sisällön ja toteuttamistapojen selvittämiseksi on laadittava palvelusuunnitelma siten kuin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa säädetään.

4.1 Henkilökohtaisen avun päätös

Vammaispalvelun sosiaalityöntekijä tekee päätöksen henkilökohtaisen avun toteuttamistavoista ja tuntimääristä yksilöllisen harkinnan perusteella tukeutuen palvelusuunnitelmassa oleviin tietoihin. Päätöksen tueksi edellytetään lääkärin arviota vamman tai sairauden aiheuttaman haitan pysyvyydestä. Tarvittaessa käytetään muidenkin ammattihenkilöiden lausuntoja.

Tarpeen vaatiessa henkilökohtainen apu voidaan järjestää useamman toteuttamistavan yhdistelmänä.

Päätös voidaan poikkeuksellisesti tehdä ilman palvelusuunnitelmaa, jos kyseessä on kiireellinen henkilökohtaisen avun tarve. Tällöin päätös perustuu tilannekohtaiseen tarvearvioon. Palvelusuunnitelma on kuitenkin laadittava jälkikäteen asiakkaan kokonaistilanteen arvioimiseksi ja kirjaamiseksi.

Päätöksessä tulee määritellä tuntimäärä, johon avustettava on oikeutettu, sekä avustettavan oikeus henkilökohtaisen avun ilta-, yö- tai viikonlopputunteihin.

Mikäli avustettavan välttämätön, yksilöllinen tarve edellyttää kahden avustajan yhtäaikaista työpanosta, tulee asia vammaispalvelun sosiaalityöntekijän päätöksessä erikseen mainita.

Henkilökohtaisen avun päätökset tehdään pääsääntöisesti toistaiseksi voimassaoleviksi. Päätös voidaan tehdä määräaikaiseksi perustellusta syystä esimerkiksi silloin, kun henkilön tilanteessa on odotettavissa muutoksia, jotka saattavat olennaisesti muuttaa henkilökohtaisen avun tarvetta tai sisältöä, tai silloin, jos henkilökohtaisen avun tarve tai osa siitä on määräaikainen tai tilapäinen.

Päätökseen tulee aina kirjata, että mikäli henkilökohtaisen avun järjestämiseen vaikuttavissa olosuhteissa tapahtuu muutoksia, henkilökohtaisen avun määrä tai toteuttamistapa voidaan arvioida uudelleen.

4.2 Henkilökohtaisen avun kustannusten takaisinperintä

Jos kyse on henkilökohtaisen avun kustannuksista tilanteessa, jossa henkilöllä on oikeus saada tähän korvausta vakuutuslaitokselta, on päätöksen yhteydessä tehtävä myös perintäpäätös. Perintäpäätöksestä tulee selvittää paitsi korvauksen peruste, myös vakuutusyhtiö, jolta korvausta peritään sekä vakuutuksen numero.

4.3 Korvausten määrä henkilökohtaisen avustajan palkkauksessa

Henkilökohtaiselle avustajalle maksetaan KVTES:n Liitteen 4 3 §:ssä määritelty sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelutehtävien mukainen palkka.

Heta-Liittoon kuuluvien työnantajien osalta vastaavat korvaukset määräytyvät osin eri perustein voimassa olevan henkilökohtaisia avustajia koskevan valtakunnallisen työehtosopimuksen mukaisesti.

4.4 Kustannusten korvaaminen erityistilanteissa

Muualla kuin avustettavan tavanomaisessa elinympäristössä tapahtuvaa, yleensä yöpymistä edellyttävää avustamista varten (esimerkiksi työmatkat tai lomamatkat, kurssit tai urheilumatkat) voidaan myöntää asiakkaan yksilöllisen, välttämättömän tarpeen perusteella henkilökohtaisen avun lisätunteja ja muita avustamisesta aiheutuvia kohtuullisia kustannuksia. Lisätuntien määrää arvioitaessa otetaan huomioon esimerkiksi ympäristön esteellisyys sekä välttämättömien apuvälineiden tai kotihoidon palvelujen puuttuminen kohteessa.

Lakisääteiset pyhätyökorvaukset sekä ilta- ja lauantailisät maksetaan samoin perustein kuin ne muutenkin korvataan henkilökohtaista avustajaa palkattaessa.

Korvattavaksi voi tulla palkkakustannusten lisäksi avustamisesta aiheutuvia muita kustannuksia, kuten avustajan välttämättömiä matkakuluja sekä avustajan kohtuullisia pääsylippukuluja ja osallistumismaksuja. Kohtuullisena korvattavana pääsylippujen määränä pidetään enintään kuutta (6) kappaletta vuodessa. Moniin tilaisuuksiin vaikeavammaisen avustaja pääsee veloituksetta. Päivärahoja ei avustajalle työnantajamallissa makseta. Ateriakorvauksia maksetaan vain erityistapauksissa, mikäli työtä tehdään muualla kuin avustettavan tavanomaisessa elinympäristössä eikä työntekijällä ole tällöin mahdollisuutta hankkia itselleen ruokaa tai ruokatarvikkeita kaupasta tai valmistaa sitä.

Avustamisesta aiheutuvista muista korvattavista kustannuksista on oltava aina vammaispalvelun sosiaalityöntekijän päätös. Avustajan matkakulut korvataan julkisen liikenteen taksan mukaisesti.

Heta-Liittoon kuuluvien työnantajien avustajille voidaan maksaa ateriakorvausta, mikäli työtä tehdään muualla kuin avustettavan tavanomaisessa elinympäristössä eikä työntekijällä ole mahdollisuutta hankkia itselleen ruokaa tai ruokatarvikkeita kaupasta. Tällöin vammaispalvelu maksaa palkanmaksun yhteydessä työehtosopimuksen

mukaiset ateriakorvaukset suoraan avustajalle työnantajan lähettämän kirjallisen ilmoituslomakkeen perusteella.

Henkilökohtaisen avustajan palkkauksesta aiheutuvat kohtuulliset kustannukset voidaan työnantajamallissa myöntää myös avustamistyön kannalta välttämättömän kurssin tai opetuksen ajalta (esimerkiksi muutaman tunnin kommunikaatio-opetus, nostotekniikan opetus tms.). Vammaispalvelun sosiaalityöntekijä tekee etukäteen päätöksen korvattavien tuntien myöntämisestä. Sama koskee sijaisen perehdyttämiseen tarvittaessa käytettävää aikaa. Kohtuullinen perehdyttämisaika on tavallisesti yksi työpäivä.

Avustettavalle henkilölle välttämättömiä työ-, harrastus- tai kilpailumatkoja lukuun ottamatta vaikeavammaisella henkilöllä ei yleensä ole subjektiivista oikeutta henkilökohtaiseen apuun Suomen rajojen ulkopuolella. Tavanomaiseen elämään kuuluvista loma- ja virkistysmatkoista tulee tehdä erillinen hakemus. Subjektiivista oikeutta henkilökohtaiseen apuun tai avustamisesta aiheutuvien lisäkulujen korvaamiseen ulkomailla ei ole vammaispalvelulain mukaan olemassa mikäli kyseessä on tilapäinen oleskelu ulkomailla.

Edellä kerrotusta huolimatta vaikeavammaisella henkilöllä on mahdollisuus kuitenkin saada käyttöönsä kyseiseltä ajalta sama tuntimäärä henkilökohtaista apua, minkä hän on aikaisemmin välttämättä tarvinnut jo Suomessa kotioloissaan.

Avustajan ulkomailla syntyvien matka- ja majoituskustannusten osalta korvattavuudesta ja korvausten suuruudesta on sovittava etukäteen vammaispalvelun sosiaalityöntekijän kanssa, joka tekee niistä päätöksen. Ulkomailla matkustettaessa vammaisella henkilöllä ei ole subjektiivista oikeutta vammaispalvelulain mukaisiin kuljetuspalveluihin, vaikka hänellä Suomessa olisi niihin oikeus.

4.5 Ilta-, lauantai- ja sunnuntaityökorvaukset

Haettaessa henkilökohtaista apua tulee päätöksenteon yhteydessä selvittää avustettavan tarve ilta-, lauantai- ja sunnuntaityökorvauksiin. Iltalisät korvataan edellytysten täytyessä kaikkina viikonpäivinä. Päätös ilta- ja lauantai- tai sunnuntaityökorvauksista voidaan tehdä toistaiseksi, mikäli tarve on jatkuva ja/tai säännöllinen. Mikäli tarve vaihtelee oleellisesti eikä se ole etukäteen arvioitavissa, tulee asiakkaan hakea mainittuja korvauksia kulloinkin erikseen.

4.6 Yötyö

Henkilökohtaista apua ei pääsääntöisesti myönnetä yöajaksi. Tarvittava yöavustaminen pyritään järjestämään kunnallisen kotihoidon avulla. Palvelutarvetta kartoitettaessa on myös pohdittava muiden vaikeavammaiselle henkilölle tarkoituksenmukaisten asumisvaihtoehtojen ja palvelujen käyttöä riittävän yöaikaisen avun turvaamiseksi. Mikäli avustettavan välttämätön yksilöllinen tarve edellyttää henkilökohtaista apua toisinaan myös yöllä, maksetaan yötyökorvaus tarvetta vastaavasti. Yöavustamisen tarve ja yötuntien maksimimäärä tulee arvioida palvelusuunnitelmassa ja tehdä asiasta päätös.

Erityisistä syistä välttämättömän, yksilöllisen, vammasta tai sairaudesta johtuvan tarpeen vuoksi vammaispalvelun sosiaalityöntekijä voi hyväksyä myös säännöllisen ja toistuvan yöavustamisen korvattavaksi. Yötyölisä maksetaan työaikalain mukaisesti 23–06 väliseltä ajalta.

Poikkeuksellisissa tilanteissa, kuten esim. matkoilla tai muutoin vieraisissa olosuhteissa, jolloin vaikeavammaisen henkilön tarve avustamiseen yöllä voi olla odottamaton tai normaalia suurempi, voidaan tarvittaessa ottaa käyttöön ns. yövarallaolo. Se ei ole tarkoitettu kotiloissa säännöllisesti tarvittavaan apuun yöllä.

Yövarallaolossa työntekijän on oltava tavoitettavissa niin, että hänet voidaan tarvittaessa kutsua työhön. Tällöin varalla olosta maksetaan palkkaa 50 % peruspalkasta. Varalla olon katkaisseesta aktiivisuudesta, kuten mm. vaikeavammaisen henkilön kääntäminen tai muu asennon korjaaminen ja WC-käynnit, maksetaan tavanomainen tuntipalkka yölliseen työn keston mukaisesti, vähintään kuitenkin 15 min/kerta. Varallaolosta ja mahdollisesta aktiivisuudesta maksetaan rahakorvaus. Varallaoloaika ei lueta varsinaiseen työaikaan.

Heta-Liittoon kuuluvien työnantajien osalta maksettavat korvaukset määräytyvät voimassa olevan henkilökohtaisia avustajia koskevan valtakupinallisen työehtosopimuksen mukaisesti.

5 Korvauksiin liittyviä yleisiä ohjeita

Avustajalle maksetaan palkkaa enintään kahdelta viikolta, jos avustettava joutuu ennalta arvaamattomaan ympärivuorokautiseen sairaala- tai laitoshoitoon. Jos avustamistyön keskeytys on tiedossa etukäteen, tulee avustettavan (työnantajan) lomauttaa avustaja 14 päivän ilmoitusaikaa noudattaen. Tällöin avustajalle ei makseta palkkaa lomautuksen ajalta. Kyseisestä järjestelystä tulee olla maininta henkilökohtaisen avustajan työehtosopimuksessa.

Henkilökohtaisen avustajan tulee esittää työnantajalleen yli kolmen päivän pituisesta työkyvyttömyydestään lääkärintodistus, joka toimitetaan vammaispalvelun palvelusihteerille. Vammaisella henkilöllä on työnantajana oikeus vaatia lääkärintodistus jo yhden päivän poissaolosta.

Varsinaisesta palkasta aiheutuvien kustannusten lisäksi korvataan työnantajalle palkatusta työntekijästä aiheutuvat lakisääteiset maksut ja korvaukset.

Vaikeavammaisen henkilön tulee työnantajana ottaa avustajalleen lakisääteinen tapaturmavakuutus, jonka kaupunki korvaa.

Jos työnantaja on tapaturmavakuutusvelvollinen, hän on myös velvollinen maksamaan työttömyysvakuutusmaksun. Työttömyysvakuutusmaksut perii 1.1.2013 alkaen työttömyysvakuutusrahasto. Vakuutusvelvollisuus koskee kaikkia työnantajia, joilla on työntekijä yli 12 työpäivää kalenterivuodessa. Työttömyysvakuutusrahasto perii työnantajalta työttömyysvakuutusmaksun ennakkoa, määrää lopullisen maksun vakuutusvuoden aikana maksettujen palkkojen perusteella, sekä perii tarvittaessa työnantajalta tasausmaksua tai palauttaa liikaa maksetun ennakon. Päätös työttömyysvakuutusmaksun ennakon suuruudesta lähetetään työnantajalle ja laskut vammaispalvelun palvelusihteerille, mikäli vammaisen työnantaja ei ole sopinut muusta menettelystä.

Kaupunki ei korvaa lakisääteisen vähimmäistason ylittäviä vakuutusmaksuja eikä pakollisten vakuutusten laiminlyönnistä aiheutuvia kuluja.

Riihimäen kaupungin vammaispalvelut korvaa avustamisesta koituvat palkkakulut. Vammaispalvelussa laaditaan palkkalaskelma työtuntiomakkeella ilmoitetusta työstä. Avustajan tilille maksetaan laskelman mukainen korvaus jälkikäteen työn tekemistä seuraavan kuukauden 15. päivänä. Palkka maksetaan avustajalle ja se on hänelle veronalaista tuloa. Avustajan tulee toimittaa verokortti vammaispalvelun palvelusihteerille, joka pidättää palkasta veron.

Vammaispalvelut korvaa ja hoitaa sovittaessa työeläkevakuutusmaksun, sairausvakuutusmaksun, työttömyysvakuutusmaksun ja tapaturmavakuutusmaksun ja pidättää veron. Vammaispalvelut korvaa myös lakisääteisestä työterveyshuollosta aiheutuvat kulut.

Työnantajan tulee toimittaa palkanmaksua varten vammaispalvelun palvelusihteerille työntekijän työtuntiomake työn tekemistä seuraavan kuukauden 3. päivään mennessä. Työtuntiomakkeessa annetut tiedot vahvistetaan aina työnantajan ja työntekijän allekirjoituksella. Työnantaja ja työntekijä ovat vastuussa työtuntiomakkeella antamistaan tiedoista. Kun työnantaja on vajaavaltainen, pitää huoltajan, edunvalvojan tai asioiden hoitajan allekirjoittaa työtuntiomake. Työnantaja on myös viime kädessä vastuussa siitä, että avustaja saa palkkansa määräaikana.

Jos vammaisen työnantaja on liittynyt Heta-Liittoon, on hänen ilmoitettava tästä kirjallisesti palvelusihteerille. Mukaan on liitettävä tosite liiton jäsenmaksun maksamisesta. Vammaispalvelun palvelusihteerin välittää tiedon vammaispalvelun sosiaalityöntekijälle, joka tekee Heta-Liiton jäsenyydestä merkinnän asiakaskertomukseen.

Henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvien kustannusten korvaukset voidaan myös maksaa suoraan vaikeavammaiselle työnantajalle, mikäli hän niin haluaa. Laskun liitteenä tulee olla työtunti-ilmoitus toteutuneista työtunneista sekä tosite maksetuista palkoista ja muista lakisääteisistä tai henkilökohtaisen avun päätökseen perustuvista kustannuksista. Lisätietoja asiasta ja maksukäytännöistä saa vammaispalvelun palvelusihteeriltä.

Mikäli vaikeavammaisen työnantaja on sopinut avustajansa kanssa kunnan määrittelemää palkkaa suuremmasta palkasta, maksaa hän tästä aiheutuvat lisäkustannukset itse.

Työnantajavelvoitteita koskevat yksityiskohtaiset ohjeet ovat tämän soveltamisohjeen liitteessä Vaikeavammaisen henkilö työnantajana.